

EEN FORTIFICATIEPLANKAART VAN DE STAD UTRECHT UIT 1629

Kaart van de bouw- en weilanden om de stad Utrecht. Tekening in kleuren door H. Jz. Verstralen, ca. 1630. Top. Atlas G.A.U. nr. Ab 62.

Naar aanleiding van het artikel van P. F. M. Mens „Utrecht in bangе dagen” in *Jaarboek Oud-Utrecht 1984*, p. 32-52, waarin gesproken wordt over de te nemen militair-defensieve maatregelen in 1629, wil ik het volgende naar voren brengen.

Op het gemeente-archief van Utrecht bevindt zich in de Topografisch-Historische Atlas (nr. Ab 62) een grote, fraai ingekleurde, handgetekende kaart (schaal ca. 1 : 3400, formaat 92 x 121,5 cm) vervaardigd in 1629 in verband met de uitbreiding van de fortificaties van de stad Utrecht. Deze kaart werd vervaardigd door Hendrik Jz. Verstralen, een vrij bekende Utrechtse landmeter, in opdracht van de Staten van Utrecht (opdrachtgever en datum: oktober 1629 - zijn heel vaag op de kaart te lezen; de kaartmakersnaam is bekend uit een besluit van de Vroedschap van 13 september 1630, waarin sprake is van een te maken kopie van de kaart).

Het is de auteur niet kwalijk te nemen dat hij aan oude kaarten als historische bron geen aandacht heeft geschonken, omdat het hem in eerste instantie om de politieke verwickelingen tijdens de oorlogssituatie in 1629 ging (weliswaar in relatie tot de nieuw aan te leggen verdedigingswerken). De hier bedoelde en afgebeelde kaart is echter mijns inziens belangrijk genoeg om er aandacht voor te vragen. Heel nauwkeurig is op deze kaart de topografie buiten de stadsmuur weergegeven. In dit opzicht biedt dit document unieke gegevens over de situatie in 1629. Alle andere thans bekende (gedrukte) stadskarten van omstreken die jaren zijn onbetrouwbaar en onvolledig in

de weergave van de topografie buiten de stadsgracht. Omdat het louter ging om de nieuw aan te leggen fortificaties is de bebouwing van de stad zelf niet ingetekend. Dit is trouwens een algemeen kenmerk van de vroegere fortificatieplankaarten van steden. Op vier plaatsen zijn de verdedigingswerken over de toenmalige bestaande topografie heen getekend, respectievelijk buiten de Tolsteegpoort, aan de oostkant van de Bemuurde Weerd, buiten de Witte Vrouwenpoort en ten zuiden van bolwerk Lepelenburg in het Oudwijkerveld. Slechts dit laatste - aangeduid als „Hoornwerck” - is naderhand gerealiseerd, zoals onder meer de bekende plattegrond van Utrecht uit de Stedenatlas van Joan Blaeu uit 1649 laat zien. Aardige details van deze plankkaart zijn voorts de vele boomgaarden rondom de stad, waarvan er enkele met name aan de oostkant, zijn aangegeven als „Afgelouwen Bongarden”.

Dit is gemakkelijk te begrijpen na het lezen van p. 43 in het artikel van Mens, waar staat dat Frederik Hendrik had geadviseerd bomen rond de stad, die een naderende vijand beschutting zouden kunnen bieden, om te hakken.

Volledigheidshalve moet hier nog vermeld worden dat in onze eeuw een calque-kopie van de kaart is gemaakt door P. W. Immink, die merkwaardig genoeg de fortificatie-plannen niet bevat (GAU, Top. Atl. nr. Ab 62 B).

*Odijs
St. Nicolaaslaan 44*

Marijke Donkersloot-de Vrij